

Katarzyna Ciepłińska

<https://orcid.org/0000-0003-4011-1429>

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Olsztyn, Polska

Wierzenia i obrzędy polskiej wsi ukazane brytyjskiemu odbiorcy w powieści Jerzego Pietrkiewicza *The Knotted Cord*

Beliefs and Rituals of the Polish Countryside Shown
to the British Reader in Jerzy Pietrkiewicz's Novel *The Knotted Cord*

Abstract: *The Knotted Cord* – the first English novel by a Polish émigré writer, Jerzy Pietrkiewicz, was published in 1953 simultaneously in London and New York. The book was published in Poland only 52 years later, under the title *Sznur z węzłami* (2005). *The Knotted Cord* was written in accordance with the conventions of a contemporary British novel, which allowed Pietrkiewicz to succeed in the British market. The element of exoticism, which included colorful descriptions of peasant life in Polish villages, appeared to be one of the most attractive elements of the novel, highly appreciated both by the critics and the readers. The cultural and social image of the pre-war Polish countryside presented by the writer is shown with a great deal of realism, although in the world depicted in the novel, reality is mixed with magic, and pagan superstitions with the Catholic religion. The two most important rituals shown in the novel are Midsummer Night and the Empty Night ritual related to the funeral.

Key words: Jerzy Pietrkiewicz, novel, Polish countryside, folklore, beliefs, rituals

Abstrakt: *The Knotted Cord* – pierwsza angielska powieść polskiego pisarza emigracyjnego, Jerzego Pietrkiewicza, ukazała się w 1953 roku równolegle w Londynie i w Nowym Jorku. Książkę wydano w Polsce dopiero po 52 latach, pod tytułem *Sznur z węzłami* (2005). *The Knotted Cord* została napisana zgodnie z konwencjami współczesnej powieści brytyjskiej, co pozwoliło Pietrkiewiczowi odnieść sukces na rynku literatury angloamerykańskiej. Element egzotyki, jakim są dla brytyjskiego czytelnika barwne opisy wiejskich obrzędów, stanowi jeden z aspektów, które sprawiły, że książka stała się bliska wrażliwości odbiorcy wychowanego w kulturze anglosaskiej. Zaprezentowany przez pisarza kulturowy i społeczny obraz przedwojennej polskiej wsi ukazany jest z dużą dozą realizmu, choć w świecie przedstawionym rzeczywistość miesza się z magią, a pogańskie zabobony z religią katolicką. Dwa najważniejsze obyczaje opisane w powieści to Noc Świętojańska i obrzęd Pustej Nocy związany z pogrzebem.

Słowa kluczowe: Jerzy Pietrkiewicz, powieść, polska wieś, folklor, wierzenia, obrzędy

The Knotted Cord – opublikowana w 1953 roku równolegle w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych, jest pierwszą powieścią Jerzego Pietrkiewicza napisaną po angielsku (Pietrkiewicz, 1953a, 1953b, 1954). Książka ukazała się w Polsce dopiero po 52 latach, pod tytułem *Sznur z węzłami* (Pietrkiewicz, 2005). Alicja Moskalowa uznała angielski debiut Pietrkiewicza za udany, podkreśla jednak, że mimo zmiany języka powieść *The Knotted Cord* należy do utworów kontynuujących polską tradycję poetycką (Moskalowa, 2000: 156).

Książka Pietrkiewicza nawiązuje do motywów poruszanych wcześniej przez tego pisarza w języku ojczystym. Fabuła *The Knotted Cord* w znacznym stopniu przypomina jedyną polską powieść autora *Po chłopsku* (Pietrkiewicz, 1941), a także przywołuje wiele wątków obecnych w jego poezji, zwłaszcza w debiutanckim tomie *Wiersze o dzieciństwie*. Utwory te łączą motywy przewodnie: dzieciństwo i Ziemia Dobrzyńska¹. Zestawienie *The Knotted Cord* z *Po chłopsku* dowodzi jednak świadomości Pietrkiewicza, nabytej podczas studiów i pracy na Uniwersytecie Londyńskim, odnośnie do oczekiwań czytelniczych angielskich odbiorców. Wydanie i sukces książki Pietrkiewicz uważał za

¹ Jerzy Pietrkiewicz urodził się w 1916 roku we wsi Fabianki na Ziemi Dobrzyńskiej (obecnie województwo kujawsko-pomorskie). Ukończył gimnazjum im. Jana Długosza we Włocławku, następnie studiował dziennikarstwo w Warszawie. Zadebiutował w 1935 roku tomikiem *Wiersze o dzieciństwie*. W latach 1935–1939 związany był z poetycką grupą autentystów. Twórcy ci skupiali się na autentyzmie przeżyć, zwracali się ku naturze i realizmowi. Młodzieńcza fascynacja tym nurtem towarzyszyła Pietrkiewiczowi przez resztę życia, czemu dawał wyraz zarówno w twórczości poetyckiej, prozatorskiej, jak i w tekstach eseistycznych, często nawiązując do wspomnień z dzieciństwa i opiewając piękno rodzinnych stron. Od 1940 roku mieszkał w Wielkiej Brytanii, gdzie ukończył studia filologiczne w St Andrews i uzyskał stopień doktora w londyńskim King's College, w którym w latach 1950–1979 pracował jako wykładowca w katedrze języków i literatur słowiańskich. Jest autorem m.in. kilku tomików poezji w języku polskim, ośmiu powieści w języku angielskim, antologii poezji polskiej i angielskiej, jedynym na świecie autoryzowanym tłumaczem poezji Jana Pawła II na angielski. Od 1958 roku publikował pod nazwiskiem Peterkiewicz. Zmarł w Londynie w 2007 roku.

ważny moment w swoim życiu i – jak wspominał w autobiografii *In the Scales of Fate* – gdyby pierwsza próba tworzenia po angielsku okazała się porażką, nigdy nie odważyłby się napisać kolejnych powieści (Pietrkiewicz, 1993: 229)².

W *The Knotted Cord* – jak zauważa Moskalowa – „autentyzm wspomnień i przeżyć [został – K.C.] przetworzony w fikcję artystyczną” (Moskalowa, 2000: 156). Miejszem akcji jest bliska sercu autora Ziemia Dobrzyńska. Czas akcji obejmuje lata 20. ubiegłego wieku, a życie polskich chłopów ukazuje ich najważniejsze wartości: przywiązanie do roli, szacunek do religii katolickiej³, tradycji, ale też i do pogańskich zabobonów. Książka stanowi powrót autora do krainy dzieciństwa, którą opisuje jako magiczną, tajemniczą i niepowtarzalną⁴. Głównym bohaterem powieści jest Broniek Oborowicz, chłopiec mieszkający w niewielkiej wsi Fabianki, który z perspektywy dziecka poznaje lokalne wierzenia i obrzędy.

Pietrkiewicz wprowadza angielskiego odbiorcę w specyfikę folkloru ziem polskich⁵, w którym silnie zakorzeniona jest wiara w czary, czyli działania i zdarzenia nadnaturalne. Stanowią one przeciwieństwo cudów. Cuda wywoływane są przez bóstwa pozytywne, czary dotyczą zła.

² „Had *The Knotted Cord* not been published, or ignored when published by critics and readers, I would have given up the task of making English the tool of my writing”. [Gdyby *The Knotted Cord* nie została wydana lub gdyby była zignorowana przez krytyków i czytelników, zrezygnowałbym z dalszego pisania po angielsku]. Wszystkie cytaty z języka angielskiego – o ile nie oznaczono inaczej – w tłumaczeniu autorki artykułu.

³ Wyekspozowany w powieści wątek katolicyzmu wydaje się celowym zabiegiem autora oraz próbą wpisania się w popularny wówczas nurt brytyjskiej powieści katolickiej (zob. Cieplińska, 2013).

⁴ Pisarz często powracał do tematu dzieciństwa, zarówno w swojej twórczości poetyckiej i prozatorskiej czy autobiografii (*In the Scales of Fate*, wyd. pol. *Na szali losu*), jak i w wywiadach (zob. Cieplińska, 2022b).

⁵ Temat folkloru ziem polskich okazał się, poprzez swoją egzotykę, atrakcyjny dla angielskiego czytelnika. W recenzjach książki podkreślano też mistrzowską stylizację językową polegającą na wpleceniu polskich słów w tekst angielski (zob. Cieplińska, 2022a).

Cudotwórcy działają jako pośrednicy Boga, podczas gdy czarownicy to narzędzia w rękach szatana. Z poglądami na ingerencję sił nadprzyrodzonych od najdawniejszych czasów związane były obrzędy magiczne, ukierunkowane na osiągnięcie żądanych efektów: przewidywanie przyszłości, sterowanie pogodą, zwycięstwa w walkach. Praktykami tymi zajmowali się kapłani i wyrocznie, a działania przeciwstawne były potępiane jako czary. Osoby władające czarną magią wzbudzały strach i podziw, postrzegano je jako wybrańców Boga bądź jako czarnoksiężników. Polska kultura ludowa zakładała istnienie czarownic (zwanych też wiedźmami bądź ciotami), które jakoby spotykały się na sabatach diabelskich, np. na Łysej Górze. Mogły one szkodzić bydłu sąsiadów i odbierać krowom mleko. Do ich sztuczek należało też rzucanie uroku, gdyż potrafiły zarówno odbierać zdrowie, jak i przywracać je w sytuacjach, gdy medycyna okazała się bezsilna (Krzyżanowski, red., 1965: 72–73).

Barwne postacie czarownic współtworzą ukazany w powieści folklor i wierzenia, gdzie elementy dawnych obyczajów pogańskich splatają się z tradycją chrześcijańską. Historie snute przez wioskowe wiedźmy, przepojone klimatem zabobonów, czarnej magii i tajemniczości, w głównym bohaterze budzą zgrozę, ale jednocześnie go fascynują.

Wyobrażenia chłopów o nadprzyrodzonych możliwościach nawiedzonych kobiet stały się również tematem wiersza Pietrkiewicza *Ballady Dobrzyńskie. O czarownicy z Małej Chełmicy*:

Szepcze trwożnie Mała Chełmica:

Tam za stawem mieszka czarownica,
więc dlatego ten cień i ten skobel,
zamiast krzewów kilka suchych różg,
zamiast kwiatów – poźółkłe badyle.

Czarownica ciągiem nosi żalobę,
choć grabarz umarł z sześć lat temu.
Spojrzy na wieś – a już droga w pyle,
spojrzy w niebo – pada całą dobę,
każdy snopek przede zwózką przemókl.

Odganiajcie stąd krowy daleko,
bo jak spojrzysz – to uroczy mleko.
Dzieci, nigdy nie zbierajcie szczawiu
z tamtej strony chełmickiego stawu,
bo on gorycz ma stężałą jak lzy.

Czarownica z Małej Chełmicy
tak samotna, tak smutna jak dal.
Przez nią pono zmory duszą sny,
przez nią pono wieje w sadach żal.

Pietrkiewicz, 1998: 73–74

Jedną z wiedźm rozpoznaje czytelnik w *The Knotted Cord* w postaci Baby (Krzyżanowski, red., 1965: 91) – wędrowniej akuszerki bez domu i bez majątku⁶. Krąży ona po okolicznych wsiach, znajdując tam schronienie i poczęstunek⁷. Sposobem jej zarobkowania, oprócz pomocy przy porodach, jest snucie barwnych i niesamowitych opowieści w domach gospodarzy dających jej nocleg i strawę. Historie, które przekazuje czy

⁶ Męski odpowiednik „baby” – „dziad” oznaczał żebraka-włóczęgę, wędrującego po wsiach z prośbą o wspomóżenie. Często, by zmiękczyć serca swoich darczyńców, żebracy śpiewali pieśni religijne i historyczne.

⁷ Pietrkiewicz przywołał tu tradycyjne na wsi postrzeganie żebraków jako wędrowców, podróżników czy znających odległe miejsca „mędrców-obieżyświatów”. Wobec monotonii wiejskiego życia stanowili oni „chodzącą kronikę wydarzeń”. Ceniono ich za odwagę samotnego przemierzania dalekich przestrzeni, przypisywano magiczną moc i traktowano jak „czarowników”, mających moc przyciągania i odganiaania nieszczęść. Wierzono także, że mogą oni kierować ludzkimi losami, leczyc za pomocą magii i ziół, dlatego nigdy nie odpędzono ich od domu, częstowano jedzeniem i proponowano gościnę. Odmowa mogła ściągnąć klątwę i powszechnie była uważana za grzech. W miastach bogaci ludzie brali żebraków na utrzymanie, aby takim uczynkiem zasłużyć na zbawienie, do osiągnięcia którego miały się przyczynić również modlitwy wdzięcznego nędzarza (zob. Ciupak, 1961: 88; Półciwartek, 1974: 132–135, 152; Baranowski, 1986: 120–123; Libera, 1995: 253).

może zmyśla stara akuszerka, są niezwykle – czasem prymitywne i wulgarne – ale zawsze pełne przestróg i opisów zjawisk nadprzyrodzonych. Stanowią one połączenie magii z ludową mądrością. Na przykład podczas darcia pierza przez kobiety Baba opowiada o wyschniętej ręce sterczącej z grobu dziecka, które za życia uderzyło nią matkę. Innym razem, przy obcinaniu włosów głównego bohatera, starucha przejmuje rolę „mistrza ceremonii” i nalega, by postąpić zgodnie z pradawnym zwyczajem postrzyżyn, czyli spalić wszystkie ścięte włosy wraz z habitem, który chłopiec nosił przez trzy lata. Baba, której wizja świata kształtowana jest zarówno przez religię chrześcijańską, jak i przez pogański obyczaj, uznaje siebie za znawczynię ludowych i magicznych obrzędów; twierdzi np., że z ognia i popiołu można wyczytać przyszłość.

Inną kobietą uważaną przez okoliczną ludność za złą wiedźmę jest Dobromiła, mieszkająca w pobliskiej Chełmicy. Przyczyną uznania jej za czarownicę było nieszczęście, jakie spotkało ją przed laty: epidemia cholery zabiła piętnaścioro dzieci Dobromiły. Krzyże na grobach ofiar zarazy kojarzyły się ludziom ze śmiercią, zatem zaczęli postrzegać dom kobiety za miejsce przeklęte, a ją samą okrzyknęli czarownicą. We wsi obowiązuje niepisany zakaz kontaktu z nią. Bezwzględnie należało omijać z dala jej domostwo. Wierzono, że posiada ona diabelskie moce i potrafi rzucać urok uśmiercający dzieci.

Wierzenia w nadprzyrodzone moce znajdujemy również w opisie postaci Ptakowej. Jest ona guślarką, która twierdzi, że oczy chłopca – Bronka – są „zauroczone”:

Zauroczone oczy zrodzone ze starej kobiety,
Czemu oślepiacie me płaczące źrenice,
Czemu oślepiacie mnie, oczy zauroczone?

Pietrkiewicz, 2005: 198

Piosenka Ptakowej napawa Bronka strachem, gdyż zauroczenie oznaczało siły nieczyste, mroczną tajemnicę. Ciekawość jest jednak w chłopcu silniejsza niż lęk – lubi słuchać jej dziwnych opowieści, choć niewiele z nich rozumie. Przepowiada mu ona wielką przyszłość, wmawia, że

jest wyjątkowy i „będzie równy królom”. Nie wiedział, że mieszkańcy wsi uważają kobietę za obłąkaną. O swoim szaleństwie powiedziała Bronkowi sama „matka Ptak” – bo tak ją Broniek nazywa. Zwierzyła się też chłopcu, że przez całe lata przyrządzała mężowi napar z szaleju, aby go otruć.

Mąż guślarki, pastuch Ptak, wiejski półgłówek, leniwy i pozbawiony ambicji dorobienia się majątku, pilnuje krów należących do rodziców Bronka. Ptak powiedział Bronkowi, że jego żona jest opętana przez diabła, a miejscowy ksiądz ma dokonać egzorcyzmów, by przegnać demona. Sprytny wieśniak wykorzystuje ciekawość chłopca i obiecuje nauczyć go alfabetu w zamian za tytoń, który Broniek miałby podkraść ojcu. Ptak uwielbia czytać i regularnie kupuje na jarmarku przedwziewne książki. Swoistym elementarzem Bronka staje się zatem ulubiona lektura pastucha o osobliwym tytule: *Najstraszliwsze Historie z Czyścica jako zostały opisane ze snów i pobożnych widzeń Same Dusze Cierpiące a zebrane w tej Wyjątkowej Książce na pożytek Ludzi Pocziwych a także dla Zatwardziałych Grzeszników*. Zdaniem Zdzisława Broncla „Na wespół normalny pastuch i jego żona znachorka wprowadzają magię szaleju i rymów” (Broncel, 1953: 1).

W powieści ukazana jest też rywalizacja pomiędzy guślarkami, jako że każda z nich uważa się za najmądrzejszą i najlepiej potrafiącą stosować moc ziół i rytuałów. Na wieść o rozmowach chłopca z Ptakową Baba reaguje niemal histerycznie: każe mu wypłukać usta święconą wodą, gdyż wypite przez Bronka mleko od krowy należącej do szalonej kobiety mogłoby go rzekomo zabić. Starucha przedstawia mu też szereg zagrożeń, jakie niesie kontakt z wiedźmą Ptakową, i błaga, aby jej ulubieniec nigdy więcej się z nią nie spotykał. Przestrogi Baby jedynie rozbudzają wyobraźnię dziecka i postać guślarki wydaje mu się jeszcze bardziej potężna i intrygująca.

W dalszej części powieści Pietrkiewicz opisuje też wierzenia związane z nocą świętojańską (sobótką)⁸. Mowa o tym we fragmencie, gdy

⁸ Jest to nazwa znanego do dzisiaj na obszarach Polski obrzędu lub obrzędów mających miejsce w nocy 23 czerwca, przed dniem św. Jana. Jednym z najpopularniejszych zwyczajów związanych z sobótką jest puszczanie na wodę wianków z zapaloną świeczką,

Antonina jest bliska śmierci, a jej zdesperowany syn, wierząc w nadprzyrodzoną moc Ptakowej, prosi o pomoc w uleczeniu matki. Znachorka podtrzymuje w nim tę nadzieję, lecz w zamian za przysługę żąda sznura z węzłami. Opowiada chłopcu legendę o kwiecie paproci⁹ (Krzyżanowski, red., 1965: 382), który ma być jedynym lekarstwem dla umierającej. Obiecuje Bronkowi cudowne ziele i umawia się z nim na spotkanie w lesie w noc świętojańską dokładnie o północy. Kiedy w miejscu spotkania Bronka znajduje wiszące na jego sznurze zwłoki, przeżywa podwójny szok: nie tylko przeraża go trup nawiedzonej kobiety – jej śmierć oznacza również porażkę w walce z chorobą matki. Od tamtej chwili chłopak jest przytłoczony poczuciem winy: umożliwił Ptakowej dokonanie samobójstwa, oddając jej swój sznur, a także – w swoim przekonaniu – będzie winny śmierci mamy, jeżeli jej nie uratuje.

Ojciec Bronka, pan Jan, nie lubi Baby i jej głupich opowieści, które jego zdaniem są przejawem wyłącznie ciemnoty i zacofania. Jako człowiek nowoczesny, nie hołduje gminnym zwyczajom. Nawet w dniu śmierci ukochanej żony, ignorując oburzenie starej akuszerki, sprzeciwia się urządzeniu w domu Pustej Nocy (Krzyżanowski, red., 1965: 320–321), gdyż woli przeżywać swój ból w samotności. Jednak i w tej sytuacji auto-

co miało wróżyć zamążpójście. Pogański kult ognia miał swoją kontynuację w tradycji zapalania ognisk świętojańskich. Wokół nich odbywały się tańce i popisy zręcznościowe, skakanie przez ogień pojedynczo lub w parach oraz tańce kobiet. Ogień, jak również wianki plecione z bylicy zwanej „zielem sobótkowym”, miały zapobiegać klęskom żywiołowym. Według *Słownika folkloru polskiego* zwyczaj te „były niewątpliwie przeżytkiem czasów, gdy noc sobótkowa, najkrótsza noc roku, była orgiastycznym świętem miłości, czego ślady pozostały w przysłowiaach angielskich o »szaleństwie świętojańskim« (*midsummer folly*) i czemu z kolei kultura europejska zawdzięcza szekspirowski *Sen nocy letniej*” (Krzyżanowski, red., 1965, s. 380–382).

⁹ Kwiat paproci, wedle szeroko rozpowszechnionych wierzeń, kwitnie krótko tylko w noc świętojańską. Odszukanie czarodziejskiego kwiatu pozwala szczęśliwemu znalazcy zobaczyć niezwykle skarby. W folklorze polskim znane są zarówno krótkie powiastki, jak i rozbudowane bajki na temat zakwitającej paproci.

rytet Baby okazuje się silniejszy. Po śmierci Antoniny to Baba zarządza przygotowaniami do pogrzebu.

Był to zamierzony zabieg Pietrkiewicza, podjęty w celu ukazania obrzędów pogrzebowych, którym towarzyszył lęk przed zwłokami. Wierzono, że mogą one być powodem nieszczęść w gospodarstwie. Duch zmarłego, o ile nie zostanie odpowiednio pochowany, może nawiedzać rodzinę; dusza miała w spokoju opuścić ciało. Wierzono, że w chwili zgonu powinna w domu panować cisza, a drzwi i okna mają być otwarte. Okadzanie poświęconymi ziołami, skrapianie wodą święconą i palenie gromnic miały powodować i przyspieszać lekki zgon; ciężka śmierć była postrzegana jako kara za grzechy lub jako skutek przekleństwa. O fakcie zgonu powiadamiano całą wieś i oznaczano dom żałoby. By oświetlić drogę duszy podążającej do nieba, palono światło przy zwłokach, co miało także odpędzać złe duchy. W noc poprzedzającą dzień pochówku, zwaną Pustą Nocą, należało czuwać przy trumnie i śpiewać żałobne pieśni.

Wiara chrześcijańska chłopów dobrzyńskich odzwierciedlona jest w powieści w ich głębokim poszanowaniu świąt kościelnych. Kalendarz świąt katolickich wyznacza rytm życia wsi. Religijność ta pojmowana jest w swoisty sposób, a prawdy wiary traktowane są na równi z ludowymi zabobonami. Podstawowe zasady nauki Chrystusa, takie jak miłosierdzie, wybaczenie i tolerancja, mieszają się z wrogością wobec inności i okrutnym piętnowaniem „odmieńców”. Mieszkańcy Fabianek są bogobojni – uczestniczą w niedzielnych mszach i wychowują swoje dzieci w duchu katolicyzmu, ale równie mocno wierzą w siły nieczyste i wiejskie przesady.

Książka Pietrkiewicza trafiła na polski rynek po wielu latach od publikacji oryginału. Jednym z powodów była trudność, jaką dla tłumacza stanowiło wplecenie w język angielski elementów dobrzyńskiej gwary. Pisarz pozytywnie ocenił przekład powieści, co potwierdził w rozmowie z Beatą Tarnowską, przeprowadzonej w 2001 roku w Londynie: „Teraz ktoś przetłumaczył moją pierwszą powieść *Knotted Cord* – nareszcie! Przyznaję, że jest dobrze przetłumaczona”¹⁰.

¹⁰ Tekst niepublikowany. Za udostępnienie serdecznie dziękuję Autorce wywiadu.

Krytycy byli zgodni, że powieść Pietrkiewicza w języku polskim ukażała się zbyt późno. Wskazywano, że gdyby książka została wydana w Polsce w roku 1953 i poprzedziła publikację innych wybitnych utworów, jak np. *Dolina Issy* Czesława Miłosza, zwracałaby uwagę oryginalnością. Z *Doliną Issy* wcześniej zestawiała już *The Knotted Cord* Maria Danilewiczowa, zaliczając obie powieści do „Imaginacyjnej Biblioteki Emigracyjnych Książek Trwałych” (Danilewiczowa, 1964: 635). W jej ocenie są one dziełami o „wypróbowanej upływem czasu trwałości” (Danilewiczowa, 1964: 635). Z tym stwierdzeniem nie zgodził się jednak po latach Dariusz Nowacki. Jak przekonywał, fabuła *The Knotted Cord* nie zaskakuje, a interpretacja symboliki niektórych opisanych przez Pietrkiewicza obrzędów ludowych może stanowić trudność dla współczesnego czytelnika:

Ta podwójnie spóźniona książka, czytana jako opowieść o dobrym ciemnogrodzie, może zostać uratowana, a nawet uznana za atrakcyjną. Chęć przez to powiedzieć, że z utworem tym dzisiejszy polski czytelnik coś musi zrobić, jakoś go sobie lekturowo ułożyć. W przeciwnym razie przyjdzie mu uznać, że skontaktował się z zabytkiem sprzed półwiecza i nic poza tym (Nowacki, 2005).

Spory i dyskusje na temat trafności ukazania wierzeń i obrzędów polskiej wsi w powieści Pietrkiewicza były obecne zarówno w momencie opublikowania utworu, jak i w późniejszym okresie. Niewątpliwie jednak dzięki *The Knotted Cord* Pietrkiewicz odnalazł swoją artystyczną drogę na emigracji, czego wyrazem było wydanie kolejnych siedmiu anglojęzycznych powieści tego autora.

Literatura

- Baranowski B., 1986, *Ludzie gościńca w XVII–XVIII w.*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.
Broncel Z., 1953, *Najdalszy widnokrąg*, „Wiadomości”, nr 41, s. 1.

- Cieplińska K., 2013, „*The Knotted Cord*” Jerzego Pietrkiewicza na tle brytyjskiej powieści katolickiej, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II”, t. 56, nr 4, s. 65–81.
- Cieplińska K., 2022a, *Polish Rural Dialect and Culture of the Dobrzyń Region in Jerzy Pietrkiewicz’s Novel „The Knotted Cord”*, „Academic Journal of Modern Philology”, vol. 18 (Special Issue), s. 37–43.
- Cieplińska K., 2022b, *Znaczenie dzieciństwa w kształtowaniu tożsamości pisarza emigracyjnego. Na podstawie twórczości i doświadczeń Jerzego Pietrkiewicza*, „Dzieciństwo. Literatura i Kultura”, nr 4 (2), s. 86–97.
- Ciupak E., 1961, *Parafianie? – wiejska parafia katolicka*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Danilewiczowa M., 1964, *Pogląd ogólny*, w: *Literatura polska na Obczyźnie 1940–1960*, T. 1, red. T. Terlecki, Wydawnictwo B. Świdzki, Londyn, s. 635.
- Krzyżanowski J., red., 1965, *Słownik folkloru polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Libera Z., 1995, *Medycyna ludowa. Chłopski rozsądek czy gminna fantazja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Moskalowa A.H., 2000, *Pierwsza angielska powieść Jerzego Pietrkiewicza*, w: *Jerzy Pietrkiewicz. Inna wersja emigracji*, red. B. Czarnecka, J. Kryszak, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 156–167.
- Nowacki D., 2005, *O dobrym ciemnogrodzie*, „Nowe Książki”, nr 5, s. 8.
- Peterkiewicz J., 1993, *In the Scales of Fate: An Autobiography*, Marion Boyars Publishers London–New York.
- Pietrkiewicz J., 1941, *Po chłopsku*, Drukarnia Mildnera, Londyn.
- Pietrkiewicz J., 1953a, *The Knotted Cord*, Heinemann, London.
- Pietrkiewicz J., 1953b, *The Knotted Cord*, Roy Publishers, New York.
- Pietrkiewicz J., 1954, *Den Lille Munk*, trans. E. Kornerup, Forlag, Kopenhaga.
- Pietrkiewicz J., 1998, *Słowa są bez poręczy*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Pietrkiewicz J., 2005, *Sznur z węzłami*, przeł. M. Glińska, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Pietrkiewicz J., 2016, *Na szali losu*, przeł. A. Skarbińska-Zielińska, Iskry, Warszawa.
- Półćwiartek J., 1974, *Z badań nad rolą gospodarczo-społeczną plebanii na wsi pańszczyźnianej ziemi przemyskiej i sanockiej w XVI–XIX wieku*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów.

KATARZYNA CIEPLIŃSKA – PhD, Department of Applied Linguistics, University of Warmia and Mazury, Olsztyn, Poland / dr, Katedra Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Polska.

The area of her research interests includes issues concerning the British literature and culture, translation and reception of the Polish literature in the world. She has conducted research in cooperation with the Emigration Archive of the Nicolaus Copernicus University in Toruń and the Jerzy Peterkiewicz Educational Foundation in London. Besides, the subject of her academic work is specialized and literary translations. From 2009 to 2012 she was responsible for editing and translating texts at the Editorial Board in "Szkice Humanistyczne". The most important publications are *Drugi Conrad? O recepcji angielskich powieści Jerzego Pietrkiewicza w Wielkiej Brytanii* [The second Conrad? On the reception of Jerzy Pietrkiewicz's English novels in Great Britain] (Katowice 2012), *Romans szpiegowski? O powieści „Isolation” (Odosobnienie) Jerzego Pietrkiewicza* [Spy romance? On Jerzy Pietrkiewicz's novel "Isolation"], in: *Literatura polska w świecie* [Polish literature in the world] (Katowice 2014), „Loot and Loyalty” i „Green Flows the Bile” – o dwóch angielskich powieściach Jerzego Pietrkiewicza [“Loot and Loyalty” and “Green Flows the Bile” – on two English novels by Jerzy Pietrkiewicz] (“Archiwum Emigracji” 2020).

W obszarze jej zainteresowań naukowych znajdują się zagadnienia dotyczące literatury i kultury brytyjskiej, przekład oraz recepcja literatury polskiej w świecie. Badania prowadziła we współpracy z Archiwum Emigracji UMK w Toruniu oraz Jerzy Peterkiewicz Educational Foundation w Londynie. Ponadto przedmiotem jej pracy naukowej są tłumaczenia specjalistyczne i literackie. W latach 2009–2012 zajmowała się redakcją i tłumaczeniem w Kolegium Redakcyjnym „Szkiców Humanistycznych”. Najważniejsze publikacje: *Drugi Conrad? O recepcji angielskich powieści Jerzego Pietrkiewicza w Wielkiej Brytanii* (Katowice 2012), *Romans szpiegowski? O powieści „Isolation” (Odosobnienie) Jerzego Pietrkiewicza* (w: *Literatura polska w świecie*, Katowice 2014), „Loot and Loyalty” i „Green Flows the Bile” – o dwóch angielskich powieściach Jerzego Pietrkiewicza („Archiwum Emigracji” 2020).

E-mail: katarzyna.cieplinska@uwm.edu.pl